

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گلزارهای هیکو

دوستعلی صالحی هیکویی

انتشارات حبله رود

۱۳۹۷

فهرست مطالب

۱۹. مرتع کشتارگاه..... ۱۹ ۲۰. مرتع لوتگرد و عمارت سر..... ۲۰ ۲۱. مرتع وَنِ بِن (وَتِه بِن)..... ۲۱ ۲۲. مرتع سوزنا..... ۲۲ ۲۳. مرتع زرشکچال اوپرت..... ۲۳ ۲۴. آدرس یخچال‌های طبیعی منطقه هیکو..... ۲۴ ۷ وصف هیکو ۵. نِماشون وَر، سیو بیه ویشه..... ۲۵ ۶. آسیمون مَشَت ماه بیه دواره..... ۲۵ ۷. گوسفند راه بدم دل وا هاکنم..... ۲۶ ۸. مَرِه گوسفند همراه کوه بَورین..... ۲۶ ۹. زَمِستون سَر کَشینی اَسِبِه چودِر..... ۲۷ ۱۰. بهار بیه چپون مال دِنِه راه..... ۲۸ ۱۱. ازِه بَکارده فَصلِ بهاره..... ۲۸ ۱۲. قدم بر کره، بیکو زنده مِه یار..... ۲۹ ۱۳. شیار بِن و سیاه کوه زنده مِه یار..... ۲۹ ۱۴. بهار ماه چپ و تَسم..... ۲۹ ۱۵. هیکوی تنگه چه ها بِن مِه..... ۳۰ ۱۶. خدا را قسمت هاکن دار، آبرو..... ۳۱ ۱۷. نیزوا کوه تِه هستی امه پَرار..... ۳۱ ۱۸. املک تِلار رِه سَرگالیش مار مار..... ۳۱ ۱۹. اوپرت صحرا گال و هلاله..... ۳۲ ۲۰. کِه وَهِنِه بُوْشِه اَوَل بهار..... ۳۳ ۲۱. رَخفون جَمع بَهینِه نَروخرو..... ۳۴ ۲۲. گوگلی سَر چِه اوپرت هَسِتِه دیوار..... ۳۵ ۲۳. قَدِم بَرَنِم خاکِ سیاه کوه رِه..... ۳۵	بیشگفتار..... به نام خدا ۱. به نوم اون خدا که دل بساته..... ۴ ۲. به نوم اون خدا که کریمه..... ۵ ۳. به نوم اون که خلاق زَمینه..... ۵ ۴. به اون قرآن وِنِه خا..... شماره..... ۵ مراتع هیکو ۱. مرتع گِلرد..... ۷ ۲. مرتع باره کوه (بهاره کوه)..... ۷ ۳. مرتع ریزسَر (ریزه لو)..... ۸ ۴. مرتع اتاقسرا..... ۸ ۵. مرتع سیاه کوه..... ۹ ۶. مرتع دَنگفا..... ۱۰ ۷. مرتع شاه پسند..... ۱۰ ۸. مرتع گَت پَرنگاه..... ۱۱ ۹. مرتع کنج رودبار..... ۱۲ ۱۰. مرتع اَوَل..... ۱۳ ۱۱. مرتع اِسبِه رو (سفید رود)..... ۱۴ ۱۲. مرتع اُزنه..... ۱۴ ۱۳. مرتع نیزوا، میون تنگه، خاجیردشت..... ۱۵ ۱۴. مرتع مَرکُم..... ۱۶ ۱۵. مرتع وِیجارم (بیجارم)..... ۱۶ ۱۶. مرتع زَرچال (زرشکچال)..... ۱۷ ۱۷. مرتع اَمَلِک و موزی وَر..... ۱۸ ۱۸. مرتع سِلِمِسک..... ۱۸
---	--

۲۴. شاه پسند خله هاگردمه چیونی..... ۳۶ ۵۵. تیرنگ شیر زنده بویه شیہ وچون..... ۵۳
۲۵. آفتاب بمو بئیتہ بارہ کوه ره..... ۳۷ ۵۶. کک کوی سر دره خوندیه آواز..... ۵۳
۲۶. به نوم اون خدایی که قشنگه..... ۳۷ ۵۷. مه دل خوانه پر بزمن بورم هوا..... ۵۳
۲۷. به قلعه چه بمویه تا چلاتک..... ۳۷ ۵۸. هیکو وه بلبل صحرا نیمه..... ۵۴
۲۸. پییز ککی مو بهار بلبل..... ۳۸ ۵۹. هیکو وستیه صبح روجا نیمه..... ۵۴
۲۹. جان هیکو ته وه شو گیر بمویه..... ۳۹ ۶۰. ته که دئی مه ره هیکو نونه..... ۵۴
۳۰. هیکو کال چه سیوا نومه..... ۳۹ ۶۱. کهو آسمون مشت ستاره..... ۵۵
۳۱. هور بهارم نعا و سیرسم..... ۴۰ ۶۲. تیکا لتگاه دله زنده نقاره..... ۵۵
۳۲. هیکو ورف بورده بل بهاره..... ۴۰ ۶۳. گزر باغ چه بورده تا استیل سر..... ۵۶
۳۳. خوامیه دور نیم اوپ صحرا..... ۴۰ ۶۴. غروسی ره بدون ساز نونه..... ۵۶
۳۴. ته وستیه بهیمه ری بندار..... ۴۱ ۶۵. در دوسیه که شیہ و نونه..... ۵۷
۳۵. بهار بمو ونوشه بکاره بو..... ۴۲ ۶۶. قدیم گوته آسب سربار کاشنه..... ۵۷
۳۶. همه در آسمون من دی زنده..... ۴۳ ۶۷. بلبل چورت زنده تا گال بوشه و..... ۵۸
۳۷. بلبل همش نالیه از زمونه..... ۴۳ ۶۸. مار کرگ مرغویه کانه کشینه شونگ..... ۵۹
۳۸. آذن نییه بخوندیستمه نماز ره..... ۴۴ ۶۹. ذلیک سگ کایه، تازی نونه..... ۵۹
۳۹. گال او چشمه سر بخواردیه او..... ۴۲ ۷۰. داغله چکل سر هاکنم منزل..... ۶۰
۴۰. پاپلی پر بزویه بورده هوا..... ۴۲ ۷۱. دس زمونه من هاکنم فرار..... ۶۱
۴۱. هیکو مله ونگ تلا ره..... ۴۵ ۷۲. بالی تنگه و پائین تنگه..... ۶۱
۴۲. آرمون من پالت اشکار بوشم..... ۴۵ ۷۳. ارب جا بورده تا شینگ چال..... ۶۲
۴۳. گال نرگس بوشم گت زنگاه وه..... ۴۶ ۷۴. سیریر و شاه من دور بزیم..... ۶۳
۴۴. وادد کله من بزمن چودر..... ۴۷ ۷۵. پابن قوخانه بخواردیه خای..... ۶۳
۴۵. لوتگرد کله توپا بوشم..... ۴۷ ۷۶. استیل سر هیشم بخورم ناهار..... ۶۴
۴۶. کک داری کوه سر زنده نقاره..... ۴۸ ۷۷. آرمون نیزوای اهو بوشم..... ۶۵
۴۷. کل چشمه سر گالش مار مار..... ۴۸ ۷۸. کلاج دار سر دره کانه قارقار..... ۶۵
۴۸. گوسفند راه بدم بورم شاه پنی..... ۴۹ ۷۹. نماشون ور تیکا آیه سیروش..... ۶۶
۴۹. سوتیه گردن چیون بوشم..... ۴۹ ۸۰. نماشون هسته آفتاب درشونه مار..... ۶۶
۵۰. و بچارم ره مشت هاگردیه ونوشه..... ۵۰ ۸۱. قال قال چشمه سر مال ره بئیتیه بار..... ۶۷
۵۱. زرنگیس کله بسازم خانه..... ۵۱ ۸۲. خوامیه غسل مار صحرا بوشم..... ۶۷
۵۲. ته وستیه گلی و کنداک بهی مه..... ۵۱ ۸۳. خدایا سر هدائی سامون هاده..... ۶۷
۵۳. بوشم چلچلا هاکنم پرواز..... ۵۲ ۸۴. برم، اوپرت گال گال زون بچینم..... ۶۸
۵۴. چلچلا بوشم بال بزمن بال..... ۵۲ ۸۵. آنگانه و و بچارم و شاب زتک..... ۶۸

۸۶. جان هیکو ته چنده مست و خواری..... ۶۹..... ۱۱۷. زرشک تل چه هاکنم بره..... ۸۴
۸۷. صبح زود بوردمی سنگ چشمه سر..... ۷۰..... ۱۱۸. بسوته دار په سائنه نذارنه..... ۸۴
۸۸. غاز همیشیک خاد ره دینه نشون..... ۷۰..... ۱۱۹. بوبین من قلیون یک یک نیمه..... ۸۵
۸۹. هیکو مله مه دل بییه پاره..... ۷۱..... ۱۲۰. مه دل خوانه همیشه لار دوشم..... ۸۵
۹۰. بهار ماه بییه بوردمه هیکو..... ۷۱..... ۱۲۱. آفتاب تیغ بزویه نروخرو ره..... ۸۶
۹۱. ایشکار کوه کش چه هاگردی فرار..... ۷۱..... ۱۲۲. مه دل بوبین چتی بهیه..... ۸۶
۹۲. هیکو مله جفت جفت آسبو..... ۷۲..... ۱۲۳. آتا ره پادشا کاندی خدایا..... ۸۶
۹۳. وادده حال زمین بزمن چودر..... ۷۲..... ۱۲۴. بوردمه امامزاده بخواردمه قسم..... ۸۷
۹۴. جان ه سو هسی مه نو و نشون..... ۷۳..... ۱۲۵. حرف صردم مړه پیر هاگرده پیر..... ۸۷
۹۵. جان هیکو ته سئون عاروس هستی..... ۷۳..... ۱۲۶. خوامبه من کوی چاریدار نوشم..... ۸۸
۹۶. بوبین هیکو ته و..... ۷۳..... ۱۲۷. سخته روزگار چه پمومه کنار..... ۸۸
۹۷. مست لبلل ماره و بیار خور..... ۷۴..... ۱۲۸. اسا خله سخت بییه این زمونه..... ۸۹
۹۸. همه گونه خوانه کوه چرکت..... ۷۴..... **دوبیتی های عاشقانه**..... ۹۰
۹۹. خوامبه اوپر تر کریمه بود..... ۷۵..... ۱۲۹. خوانه بچمن فکچال هلی ره..... ۹۰
۱۰۰. هیکو ته اسم مه تن سنجوق بهیه..... ۷۵..... ۱۳۰. راه وردش چشمه سر بهیتمه بار..... ۹۰
۱۰۱. هیکو ته دست دیگر نیمه رسوا..... ۷۶..... ۱۳۱. شه یار لو بگرد کله بدیمه..... ۹۱
۱۰۲. هیکو خوامبه ته مه برار بوئی..... ۷۶..... ۱۳۲. جان ماه بنیته وادد کله..... ۹۱
۱۰۳. هیکو خوامبه ته ره صدا هاکنم..... ۷۶..... ۱۳۳. یزد ارس مه ره یاد نشونه یاد..... ۹۲
۱۰۴. هیکو وه امروز و فردا ندارمه..... ۷۷..... ۱۳۴. آیمن مشت بییه شیشک ترازوی..... ۹۲
۱۰۵. هیکو ته وه مه دل کهو بییه..... ۷۷..... ۱۳۵. کیمه به پر هدانی..... ۹۳
۱۰۶. جان هیکو ته وه داغون بییمه..... ۷۸..... ۱۳۶. نماشون سر و اناب بورده مار..... ۹۳
۱۰۷. مزه این جهون ره کی بورده..... ۷۸..... ۱۳۷. سرخ دره په بورده مه بولا..... ۹۴
۱۰۸. هیکو ته وه پییز دار بییمه..... ۷۹..... ۱۳۸. کیجا شه آرزو ره..... ۹۴
۱۰۹. سبو ماه پمونه بییه کارد سال..... ۷۹..... ۱۳۹. چنده بنالم من صبح و سون..... ۹۵
۱۱۰. تیر ماه سیزده ره گوته لال شو..... ۸۰..... ۱۴۰. هوا چه درشونه پردار بالون..... ۹۵
۱۱۱. غزل بار بهیه ماه تی تی ره..... ۸۰..... ۱۴۱. گوگی سر چه بریم دیباره..... ۹۵
۱۱۲. هیکو وه بهیمه گال ونوشه..... ۸۱..... ۱۴۲. غم و غاصه مه دل پر هاگرده..... ۹۵
۱۱۳. خار و نجینگاه بند غرق شندونه..... ۸۱..... ۱۴۳. اول آرکه ماه اول بهار..... ۹۶
۱۱۴. سر شو راه دکتیمه بورم هیکو..... ۸۲..... ۱۴۴. کچل و سارو ره دوندم ازال..... ۹۶
۱۱۵. گوگی قلده من شو به بالا..... ۸۳..... ۱۴۵. صوانی سری و گال بکارده بو..... ۹۷
۱۱۶. غزل ره بار هاکنم ماه تی تی ره..... ۸۳

۱۴۶. چنده من هارشم این کو اون کو ره..... ۹۷	اسرار دل (وصف نیزوا کوه)..... ۱۱۸
۱۴۷. آطلس کهنه بیه پالتو تونه..... ۹۷	خاطرات هیکو ره یاد بیار..... ۱۲۱
۱۴۸. ته شه دوندی مه دل غم بیشتی..... ۹۸	خاطرات چاربداری از بهندر به هیکو..... ۱۳۳
۱۴۹. بخون بخون ته هم زوون مین من..... ۹۹	دل گب (سرگذشت من)..... ۱۳۵
۱۵۰. کبوتر ره بیاردیه من از کوه..... ۹۹	راز دل (سرگذشت من)..... ۱۳۹
۱۵۱. ته وسنه من بیمه کوه چاربدار..... ۱۰۰	خاطرات جوانی در هیکو..... ۱۴۵
۱۵۲. ته دل آرزوما دله آرمون..... ۱۰۰	ناله دل (وصف پرندگان)..... ۱۴۹
۱۵۳. منزا هاگردی خراب هیکو..... ۱۰۱	راز دینا..... ۱۵۴
۱۵۴. ته وه خرمن سبزه کوه بیمه..... ۱۰۱	وصف دوازده ماه سال..... ۱۵۸
۱۵۵. ته وسنه تنابر کشتا بیمه..... ۱۰۱	برگ سبز به حضرت استاد..... ۱۶۰
۱۵۶. ته وه سرا و سنا گه به به مه..... ۱۰۲	ترجمه بعضی لغات محلی..... ۱۶۳
۱۵۷. عراق گندم و نرم نرم خوش..... ۱۰۲	تصاویر..... ۱۸۲
۱۵۸. هوا گرم بهیه بورم سمت ک..... ۱۰۳	
۱۵۹. هوا گرم بهیه من بدایه دو..... ۱۰۳	
۱۶۰. صوای سری بجایجا وا..... ۱۰۳	
۱۶۱. گال محمدی بو بکارده بو..... ۱۰۳	
۱۶۲. سر راهی نشینم چهار خیابون..... ۱۰۴	
۱۶۳. ته وسنه انجیر و منجیل بهیه..... ۱۰۴	
۱۶۴. گلیج ره بار هایتیه بهیه پلاس..... ۱۰۵	
۱۶۵. در این مله کلاچ خاسون بهیه..... ۱۰۵	
۱۶۶. ذره وا هاگردیه بورده مه نال سر..... ۱۰۶	
۱۶۷. شه سرگذشت من هاکنم چیکار..... ۱۰۶	
۱۰۷ اشعار بلند	
نوم و نشون..... ۱۰۸	
درد دل هیکو..... ۱۰۹	
وصف هیکو..... ۱۱۲	
مردان بزرگ هیکو دوره فتحعلی شاه..... ۱۱۴	
مرهم دل..... ۱۱۶	

پیشگفتار

حمد و سپاس خدای را که به من این توفیق را داد تا با بضاعت اندک بتوانم درباره زادگاه خود «هیکه» تحقیقاتی را انجام دهم، در این راستا توانستم جلد اول این مجموعه را به نام «گنجینه هیکو» که شامل معرفی شخصیت‌ها، زندگینامه بزرگان، نحوه زندگی آنان، نحوه ایثار و داکار، و گذشت آنان، اعتقادات، باورها، آداب و رسوم، طریقه دامداری و کشاورزی، شیوه عقد زرویی و موارد مشابه دیگر را به چاپ برسانم.

حال به یاری خداوند بزرگ، جلد دوم این مجموعه را به نام «گل‌واژه‌های هیکو» شروع نموده‌ام تا هم وطنان را با نام و عناصر فرهنگی و تاریخی این سرزمین آشنا نمایم. آنچه برایم در این پژوهش بسیار جالب است و توجهم را به خود جلب نموده نام مکان‌های مختلف منطقه هیکو بود که در حال حاضر این نام‌ها رو به فراموشی است. بیا خود گفتم حیف است که این نام‌های زیبا و بعضاً بامسما به فراموشی سپرده شود، چون این نام‌ها قسمت مهمی از ارزش و اعتبار هیکو هستند و تا کون ازل بارزانه نگه داشته‌اند. با این اندیشه نام تمام مراتع و نقاط و مکان‌های منطقه هیکو را جمع‌آوری نموده، به صورت شعر بلند و دوبیتی (با گویش هیکویی) درآوردم تا برای آیندگان باقی بماند.

بلی تا زمانی که این واژه‌ها زنده باشند، فرهنگ ما زنده است، اگر این واژه‌ها از بین بروند، فرهنگ ما هم از بین رفته و مُرده است. بنابراین وظیفه همه ما این است که دست در دست هم دهیم، تا این فرهنگ که ارزش و اعتبار وجودی ما می‌باشد، حفظ بماند.

برای سرفرازی منطقه عزیز خود باید به خرده فرهنگ‌ها و پژوهش‌های بوم‌شناختی

آن منطقه رونق بخشیم و آثار شخصیت‌های اهل فضل و ادب و هنر دیروز را پاس بداریم. چرا که یکی از مظاهر گران‌بهای فرهنگ یک سرزمین یا منطقه آثار مکتوب و بناهای برجا مانده و زبان و گویش آن سرزمین و منطقه است، چون سرزندگی و تازگی و شادابی روح هر جامعه نیز بسته به فرهنگ آن جامعه است. این فرهنگ است که همه مسائل اعم از دینی، امرشناسی، آداب، اخلاق و ادب، رفتار و کردار و... را پیوند می‌زند، لذا وظیفه همه ما است که به عنوان میراث داران و حافظان فرهنگ زادگاه خود بکوشیم.

نگارنده هر گونه به فن را مرهون لطف خداوند بزرگ و دعای خیر همسر خود خانم سکینه خودنیا و راسما، برستان بزرگوار و دلسوزان فرهنگ، مخصوصاً آقایان حسین کوهزادی هیکویی، فرزاد حاج، سان، علی اصغری ولیک بنی، علیرضا شاه‌حسینی، ناصرقلی نوذری هیکویی، ناصر علی اس‌پهدی‌نیا هیکویی و دیگر دوستان می‌داند که در این راه از هیچ همفکری و مشاوره دریغ نمی‌کند. امیدوارم خوانندگان ادیب و فرهنگ دوست، نویسندگان را از نظرهای انتقادی خود محروم نسازند.

جا دارد از زحمات عزیزان و بزرگواران به ویژه آقایان: اسکندر صالحی هیکویی، علی صالحی هیکویی (توکلی)، علی (غلام) کوهزادی هیکویی، کریم محمد فرهادی هیکویی، مهندس حاج سهراب خلیلی، اسدالله فرهاد نژاد هیکویی، نرجس‌الله کوهزادی هیکویی، حمید شجاعی هیکویی، عباس شجاعی هیکویی (جانعلی)، محمد حاج‌بابا هیکویی، عزت‌الله شجاعی هیکویی، صمد صدیقی هیکویی، حسین صدیقی هیکویی (حاج ابوالقاسم)، حاج علی احمدیان، حجت صادقی هیکویی، محمد صالحی هیکویی (حاج عیسی)، و همه عزیزان دیگر که در نگارش این مجموعه بنده را یاری نموده‌اند از صمیم قلب تقدیر و تشکر نمایم.

همچنین از مدیر انتشارات جبهه‌رود سمنان جناب آقای علیرضا شاه‌حسینی که در طول نگارش این کتاب، از هیچ کوشش و همفکری دریغ نکرده، و آقای محمدتقی

رهبری فرد که ضمن تایید و صفحه آرایی، بعضی اصلاحات را در متن به عمل آوردند، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم.

لازم به ذکر است که این جلد کتاب با حمایت مالی این فرهنگ دوستان به چاپ رسیده است:

۱. جناب آقای فتح الله اسپهبدی هیکویی

۲. جناب آقای کریم احمدیان

۳. جناب آقای اسکندر صالحی هیکویی

لازم است مراتب سپاس خود را از این بزرگواران اعلام نمایم، ضمناً از همه فرهنگ دوستان انتظار دارم که هر طریقی که خود صلاح می دانند (فکری، مالی) نگارنده را یاری نمایند تا بتوانم دو جلد دیگر این مجموعه را به زیور طبع آراسته نمایم، تا همان طور که شایسته است هیکو در تاریخ رنده ماند
در خاتمه از همه خوانندگان عزیز و بزرگوار، عاضا دارم با انتقادات و پیشنهادات خود، این حقیر را مورد لطف خود قرار دهند تا بتوانم انتقادات و پیشنهادهای آنها را چراغ راه خود قرار دهم. ان شاء الله.

دوست علی صالحی هیکویی

مهر ۱۳۹۷